

**М.В. Місюк, В.Є. Лучик, доктори наук, доценти
Подільський державний аграрно-технічний університет**

МОДЕЛЮВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА НА ПЕРСПЕКТИВУ

Постановка проблеми. Виробництво продуктів харчування в усі історичні часи було й залишається для людства важливою і життєвою проблемою світового масштабу. Рівень забезпечення населення продовольством розглядається як найважливіший чинник і визначальний критерій рівня соціального життя будь-якої країни, життєздатності її економічної структури і державного устрою у вирішенні цієї проблеми особлива роль належить тваринництву, серед галузей якого провідне місце посідає молочне та м'ясне скотарство.

Стан розвитку регіонального ринку продукції скотарства і питання забезпечення населення фізіологічно необхідними м'ясо-молочними продуктами були і залишаються найбільш актуальними проблемами країни. Ринок продукції скотарства, як і всякий інший ринок, формує зв'язки між виробниками продукції та їх споживачами на основі попиту, пропозиції і механізмів ринкової конкуренції.

Подальший розвиток ринку продукції скотарства, є однією із найбільш важливих проблем аграрного сектора економіки, яка потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоздатності молока і яловичини. Виконання цього завдання пов'язане із визначенням стратегічних орієнтирів розвитку галузі скотарства, відповідно до яких буде здійснюватись державна політика щодо нормативно-правового, фінансово-економічного та іншого регулювання ринку продукції скотарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку регіональних особливостей ринку продукції скотарства та забезпечення продовольчої безпеки в тих або інших аспектах присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених економістів. Вирішенню цих проблем, як на національному рівні, так і на регіональному значну увагу приділили у своїх наукових працях такі науковці як В.Г. Андрійчук, В.Я. Амбросов, О.В. Березін, П.С. Березівський, В.І. Бойко, О.І. Бойчук, П.І. Гайдуцький, В.Н. Зимовець, М.В. Зубець, М.В. Калінчик, М.П. Коржинський, П.К. Канінський, О.В. Крисальний, М.Ф. Кропивко,

Ю.Я. Лузан, М.Й. Малік, П.М. Макаренко, Т.Л. Мостенська, В.В. Лагодієнко, П.Т. Саблук, О.В. Шкільов, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін.

Наукові праці цих учених відіграють дуже важливу роль у розробці теоретико-методологічних і прикладних проблем становлення ринку молока та яловичини в регіонах. Але проблеми набувають нових рис і потребують вирішення, адже від стану розвитку регіонального м'ясо-молочного продуктового підкомплексу в нових умовах господарювання залежить надійне забезпечення населення країни молоком та яловичиною. Водночас слід вказати на недостатньо комплексний підхід до вивчення організаційно-економічних засад формування і функціонування регіонального ринку продукції скотарства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка та обґрунтування визначальних чинників, які надають можливість розвитку ринку продукції скотарства в перспективі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Ключовими показниками, які визначають параметри розвитку ринку продукції скотарства є попит і пропозиція на молоко і яловичину. Проте, констатуючи динаміку зниження пропозиції продукції скотарства за останні роки, слід зазначити, що така ситуація, в першу чергу, обумовлена зменшенням обсягів її виробництва. Так, у 2011 р. в порівнянні з 2007 р. виробництво молока зменшилося на 1176 тис. т, або на 9,6 %, виробництво яловичини відповідно зменшено на 147 тис. т, або на 26,9 %. Основною причиною зменшення виробництва молока і яловичини є скорочення поголів'я великої рогатої худоби у господарствах усіх категорій (з 24623 голів у 1990 до 4426 голів у 2011 р.) та відносно неефективне виробництво продукції скотарства (рентабельність молока знизилась з 39,2 % у 1990 р. до 17,3 % 2011 р., яловичини відповідно з 20,6 % у 1990 р. до 36,1 % у 2011 р.). Така ситуація обумовила зменшення загальної пропозиції молока на 1688 тис. т, або на 12,9 %. Щодо попиту на молоко, то можна вважати, що він зменшується прямо пропорційно зростанню цін на молоко за зменшення його пропозиції. З метою збільшення пропозиції молока і молочних продуктів на внутрішньому ринку імпорту його зріс на 58,0 тис. т, хоча спостерігається збільшення експорту молока і молочних продуктів. В цілому ситуація, яка склалася на внутрішньому ринку молока і молочної продукції, і за умови її збереження може привести до спаду обсягів попиту і пропозиції до 2017 р. (рис. 1).

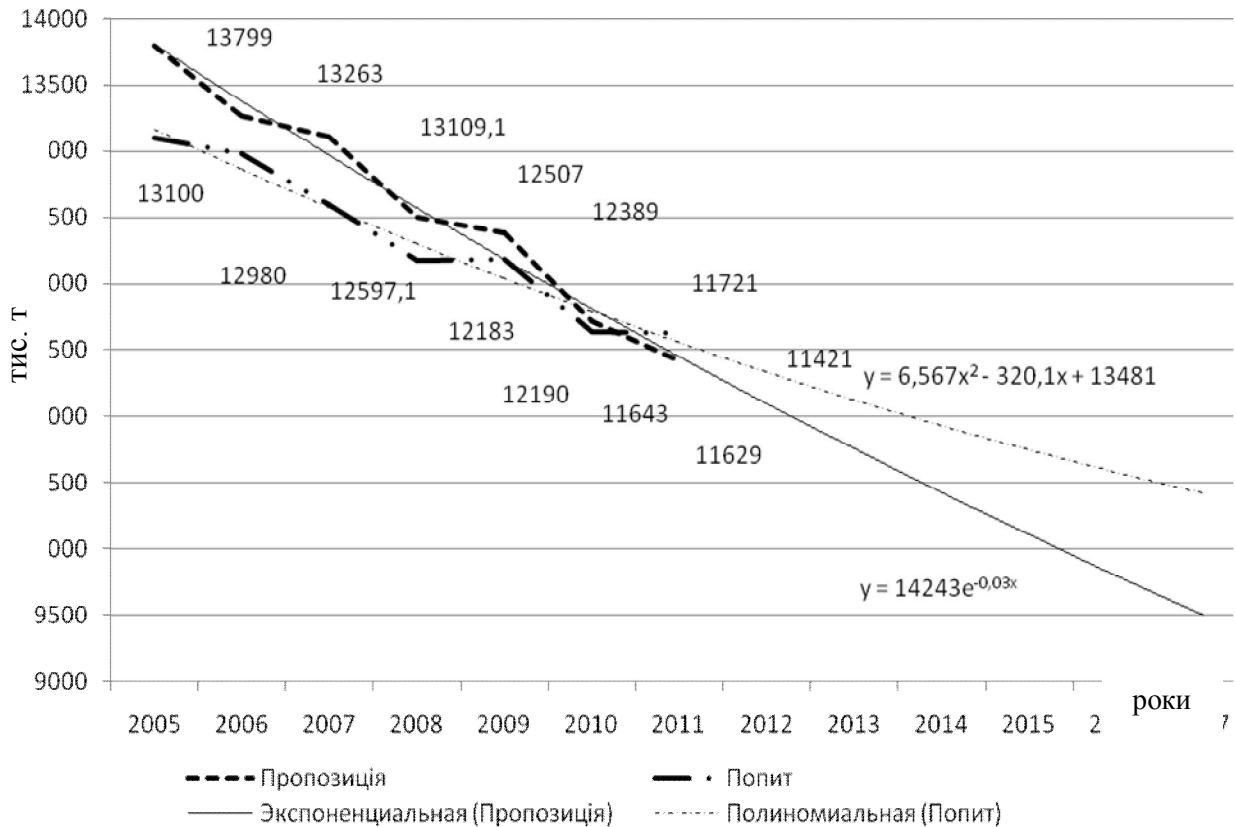

Рис. 1. Тенденції попиту і пропозиції молока і молочних продуктів в Україні до 2017 р.

Джерело: розроблено на основі [2].

Обсяг пропозиції зменшиться на 2,5 млн т і становитиме 8,9 млн т, а попит становитиме 11,1 млн т, що на 2,2 млн т більше пропозиції. Отже, попит буде незадоволений, за таких умов може виникнути дефіцит молока та молочних продуктів у країні.

Значно швидшими темпами у порівнянні з молоком зменшується пропозиція яловичини. За 2007–2011 рр. зменшено загальну пропозицію яловичини на 191 тис. т. Це відбулося за рахунок зменшення виробництва яловичини на 147 тис. т.

На відміну від молока, імпорт яловичини зменшився у 2 рази. Це вказує на те, що в Україні за останні роки більше уваги приділяється якості імпортової яловичини. Викликає занепокоєння зменшення загального попиту на яловичину на 29,5% за 5 останніх років, що в першу чергу є результатом низького життєвого рівня населення країни. Тенденція зменшення попиту і пропозиції яловичини продовжується до 2017 р.

(рис. 2).

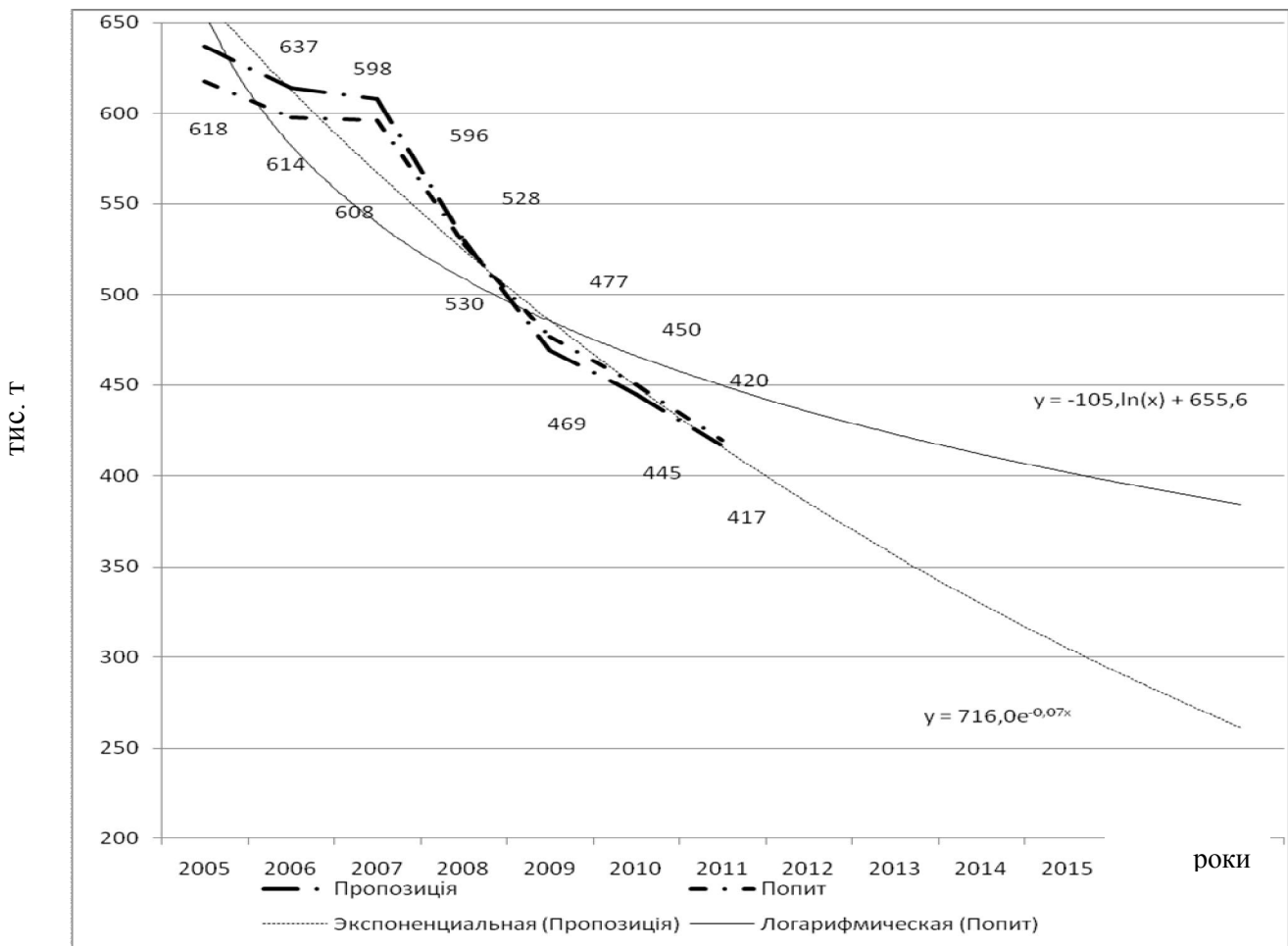

Рис. 2. Тенденції попиту і пропозиції яловичини в Україні до 2017 р.

Джерело: розроблено на основі [2].

За результатами прогнозування пропозиція яловичини знизиться до 117 тис. т, або у 2,7 раза, а попит – до 336 тис. т, або на 20 %. Формується незадоволений попит на яловичину в країні.

Отже, для збільшення пропозиції на ринку продукції скотарства, в першу чергу вітчизняного виробництва, необхідно вирішити ряд стратегічних завдань.

Визначальним чинником щодо зростання обсягів продукції скотарства є збільшення поголів'я ВРХ у всіх категоріях господарств за рахунок: збільшення виходу телят до 90 % у розрахунку на 100 корів та продовження строків використання молочних корів; розширеного відтворення молочного стада на рівні 8-10 % за рік; пільгової закупівлі сільськогосподарськими підприємствами у населення теличок на контрактній основі та введення в стадо первісток після оцінки за власною продуктивністю; закупівлі племінного молодняку ВРХ всіма категоріями

господарств за пільговими цінами у племінних господарствах, а також за кордоном; виплату бюджетної дотації сільськогосподарським товаровиробникам за наявне поголів'я корів молочного напрямку продуктивності та реалізоване молоко класу «Екстра» та вищого гатунку, а також поголів'я м'ясного напрямку та реалізацію однієї голови вищої вгодованості; створення інформаційної бази даних про найбільш конкурентоспроможні напрями інвестування у галузь скотарства; задоволення на пільгових умовах потреби у технічному і технологічному обладнанні скотарських ферм, приладах контролю мікроклімату приміщень і відповідних зоогігієнічних норм утримання тварин; створення сприятливих умов для організації комфортного утримання великої рогатої худоби та забезпечення виробництва молока і яловичини високої якості; створення постійно діючої мережі сервісного постачання, обслуговування і ремонту обладнання ферм.

На найближчу перспективу в Україні основними виробниками молока і яловичини залишаються господарства населення. Враховуючи, що останнім часом в селах намітилась тенденція зменшення поголів'я худоби, а відповідно і обсягів продукції, необхідно вжити дієві заходи для покращення ситуації. Пропонується посилити діяльність регіональної узгоджувальної комісії у напрямку цінового захисту дрібних товаровиробників у ланці виробництва – закупівлі; розширити мережу пунктів штучного осіменіння, організацію маршрутно-кільцевої системи осіменіння та надання сервісних послуг за викликом; при осіменінні використовувати спермопродукцію бугаїв-плідників вітчизняної та зарубіжної селекції, оцінених за якістю нащадків; довести питому вагу штучного осіменіння корів у особистих господарствах населення до 70% від наявного поголів'я; покращити забезпечення худоби кормами шляхом збільшення видачі концентратів в оплату земельних паїв та створення громадських пасовищ за участю сільських рад; підвищити продуктивність корів до 5000 кг молока в рік; налагодити до 2017 р. збут молока господарствами населення виключно через мережу міжгосподарських збутових кооперативів, оснащених необхідним обладнанням, значно покращити якість молока закупленого у населення; охопити системою племінного обліку поголів'я корів у кращих господарствах населення, та організувати закупівлю у них теличок для сільськогосподарських підприємств; стимулювати створення молочних ферм у господарствах населення та фермерських господарствах з поголів'ям 15 і більше корів з механізацією технологічних процесів і продуктивністю 5,5 тис. кг молока в рік.

Незалежно від організаційних форм господарств з виробництва

яловичини, основними напрямками їх діяльності повинне бути суворе дотримання технологій інтенсивного вирощування з метою одержання середньодобових приростів молодняка не менше 700 г, використання надремонтних телиць для додаткового одержання поголів'я помісних телят та вирощування їх за технологією м'ясного скотарства до високих вагових кондицій. Створення і реконструкція відгодівельних комплексів проводитиметься через залучення іноземних інвестицій та вітчизняного капіталу за максимального сприяння органів місцевої влади. Основний приріст м'яса яловичини буде забезпечуватися за рахунок: поліпшення м'ясних якостей молочної худоби; інтенсивного вирощування молодняка, одержаного від корів молочних порід, переважно закупленого у населення; підвищення здавальної ваги відгодівельного молодняка до 450-500 кг, що дозволить збільшити виробництво яловичини на 35% [6].

Виконання поставлених завдань створить сприятливі умови для розвитку галузі скотарства, забезпечить доведення обсягів виробництва молока до 26,0 тис. т на рік. Це дозволить довести обсяги споживання молока і молокопродуктів та яловичини до фізіологічної потреби (молока до 390 кілограмів у розрахунку на одну людину і яловичини до 32 кг) [7]. Зростання обсягів виробництва молока буде забезпечуватись шляхом підвищення продуктивності та поступового збільшення поголів'я корів. Приріст ВРХ буде досягнуто, насамперед, за рахунок великотоварного спеціалізованого виробництва яловичини. Зокрема, на кінець 2017 р. поголів'я корів буде становити 7400 тис. голів за продуктивності 5000 кг молока на одну корову.

Важливо сприяти формуванню прозорого, доступного і організованого ринку шляхом: унормування договірної бази інтеграційних відносин в умовах партнерської діяльності у ланцюгу «виробництво – переробка – оптовий збут»; унормування посилення повноважень регіональних узгоджувальних комісій, що функціонують в межах молочних продуктових підкомплексів; сприяння збільшенню попиту на внутрішньому ринку молочних продуктів; підтримки створення національної мережі оптових ринків худоби та постійно діючих аукціонів племінної худоби; забезпечення захисту внутрішнього ринку в межах вимог СОТ; сприяння формуванню асоціацій виробників молока з повноваженнями захисту економічних та соціальних інтересів їх членів; просування продукції молочного скотарства на зарубіжні ринки.

Необхідно унормувати європейські форми підтримки створення технологічно оснащених малих ферм з виробництва молока для промислової переробки на засадах кооперації та спільної діяльності. Здійснити заходи щодо розвитку сервісних і дорадчих послуг в особистих

селянських господарствах та їх об'єднань з питань ефективного виробництва та організації збуту конкурентоспроможних партій молока. Сприяти здійсненню, починаючи з 2010 р., збуту молока особистими селянськими господарствами виключно через мережу молочарських збутових кооперативів, оснащених необхідним технологічним обладнанням. Розробити, впровадити і забезпечити популяризацію пілотних проектів виробництва молока на фермі з поголів'ям 15 і більше голів з механізацією технологічних процесів і продуктивністю 5 тис. кг молока і вище на корову в рік.

В Україні створилися об'єктивні умови для інтенсивного формування ринку продукції скотарства. Всю сукупність визначальних чинників, які надають можливість розвитку в перспективі ринку м'ясо-молочної продукції скотарства наведені на рис. 3.

Дефіцит виробництва молока і яловичини і його споживання вказує на продовольчі чинники, а першочерговим завданням є поліпшення якісних показників молока і яловичини [3].

За існуючого дефіциту енергоносіїв важливим є енергетичний чинник. Галузь скотарства вимагає мінімальних витрат електроенергії, механізмів і машин, а енергоємність м'ясного скотарства на 60–80% менше у порівнянні із молочним скотарством.

Заслужують уваги екологічні чинники, особливо в регіонах, які забруднені радіонуклідами в результаті аварії на ЧАЕС. Тут дуже гостро стоїть проблема із трудовими ресурсами і одержанням екологічно чистої продукції. Ця галузь допоможе вирішити проблему зайнятості населення.

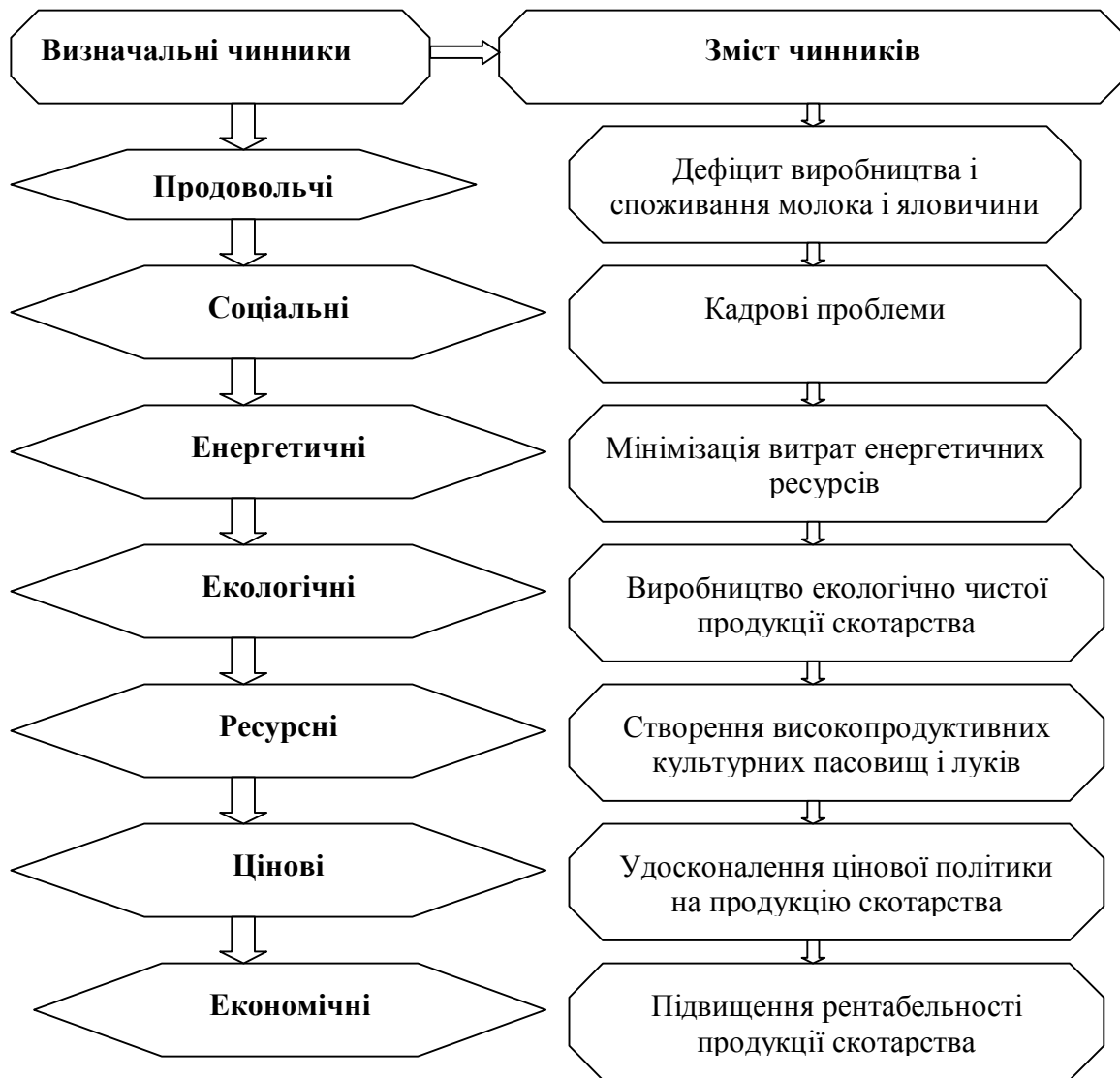

Рис. 3. Визначальні чинники перспективного розвитку ринку продукції скотарства

Джерело: власні дослідження.

Утримання великої рогатої худоби вимагає активізації ресурсних чинників. Адже, за значно менших витрат концентрованих кормів, більш ефективно використовуються пасовища, тому виникає необхідність у створенні високопродуктивних культурних пасовищ і луків, з яких надходять значно дешевші корми, використання яких підвищить рентабельність ведення галузі скотарства. Важливим є прогнозування цінової політики на продукцію скотарства. Адже, за останні десятиліття ціни на продукцію скотарства не забезпечують простого відтворення стада. У раціонах харчування великої рогатої худоби важливо застосовувати більш дешеві грубі та зелені корми, відходи харчової промисловості, що дасть можливість одержувати високоякісне молоко, м'ясо та іншу цінну

сировину для фармацевтичної промисловості при енерго- та ресурсозберегаючій технології його утримання. У багатьох регіонах України доцільним є створення культурних і поліпшення наявних природних угідь і пасовищ.

Скотарство як провідна галузь тваринництва може стати у майбутньому перспективною не тільки у забезпеченні високоякісним молоком і яловичиною за науково обґрунтованими нормами харчування, але й у поліпшенні життєвого рівня населення, створенні стратегічних ресурсів нашої країни і її експортного потенціалу [1].

Для досягнення поставлених цілей на ринку продукції скотарства передбачається реалізація наступних пріоритетних завдань, вирішення яких забезпечить отримання відповідних результатів (рис. 4):

формування конкурентоспроможної на зовнішніх ринках структури експорту продукції скотарства за рахунок збільшення виробництва органічної продукції, продукції з високою доданою вартістю, продуктів, що мають підвищений попит у зарубіжних країнах;

запровадження політики стимулювання маркетингової кооперації та становлення саморегулятивних об'єднань виробників молока і яловичини, державної підтримки експорту непрямыми механізмами (вдосконалення роботи зовнішньоекономічних структур, укладення довгострокових угод, проведення цільових досліджень, просування вітчизняної продукції та ін.);

гармонізація національних стандартів в галузі безпеки продукції скотарства; санітарного, ветеринарного та фітосанітарного контролю з міжнародними стандартами; досягнення повної відповідності національної системи стандартизації та технічного регулювання в Угоді про технічні бар'єри в торгівлі СОТ;

підтримка розробки, впровадження та міжнародного визнання колегіальних зонтичних торговельних марок чи знаків якості, систем стандартів та контролю, що забезпечують повну відповідність продукції скотарства вимогам, стандартам чи обмеженням того чи іншого закордонного ринку збуту;

формування постійно діючої системи зміцнення позицій вітчизняних товаровиробників на традиційних та освоєння нових експортних ринків, розширення торгових зв'язків з країнами різних регіональних угруповань та укладання угод про вільну торгівлю;

стимулювання державою перетворення національних виробничих та експортних компаній у транснаціональні для забезпечення довгострокової присутності України на глобальних аграрних ринках;

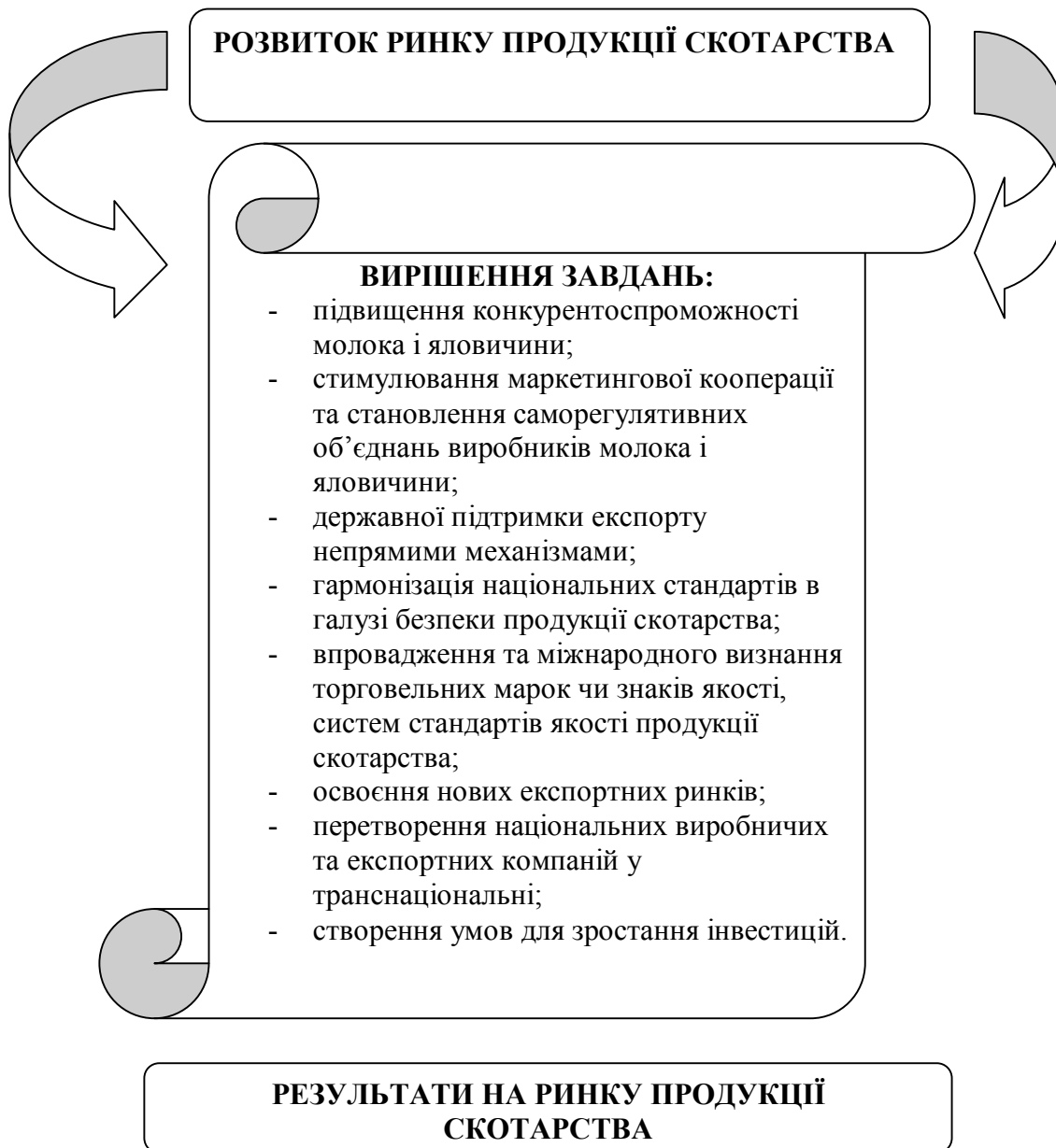

Рис. 4. Пріоритетні завдання розвитку ринку продукції скотарства України

Джерело: власні дослідження.

створення умов для зростання інвестицій в логістичну та транспортну інфраструктуру для здешевлення трансакційних статей витрат на вітчизняну продукцію, що реалізується на міжнародному ринку;

сприяння розвитку виробництва в Україні м'ясо-молочної продукції та забезпечення населення країни продуктами харчування, внутрішній попит на яку задовольняється за рахунок імпорту.

Висновки. Таким чином, становлення цивілізованих ринкових відносин в Україні у сфері м'ясо-молочного виробництва вимагає в

аграрно-промислового комплексі розробки нових підходів до стратегії аграрної політики, спрямованої на формування продовольчої безпеки країни, пріоритетності розвитку вітчизняного сільського господарства, докорінну перебудову економічних, соціальних та правових відносин на ринку яловичини, свободу підприємництва та формування досконалого конкурентного середовища.

Тому в умовах кризового стану в агропромисловому виробництві, макроекономічне регулювання ринку м'ясо-молочної продукції повинно здійснюватися під впливом механізму державного аграрного протекціонізму за такими напрямками: державне регулювання цін на основні стабілізуючі фактори виробництва; дотаційна підтримка комбікормової промисловості; розробка та реалізація програми розвитку як м'ясної, так і молочної галузі з використанням централізованих і місцевих бюджетних коштів; пряма фінансова допомога суб'єктам діяльності, які займаються виробництвом продукції скотарства; державна підтримка із здешевленням продукції для підприємств товарного виробництва; обґрунтований фінансовий механізм та механізм фінансової політики; забезпечення кормової бази.

Бібліографічний список: 1. Березівський П.С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 52–55. 2. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с. 3. Присяжнюк М. Україна вийде на виробництво 15 млн тонн молока на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agro.ua.net/news/news_34344.html. 4. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3–9. 5. Статистичний щорічник України за 2011 р.: стат. зб. / за ред. О.Г. Осауленка; Держ. служба статистики України. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с. 6. Стецюк П.А. Формування конкурентоспроможного м'ясного скотарства / П.А. Стецюк // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 189–193. 7. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. – ННЦ «ІАЕ». – К.: – 2012. – С. 236. 8. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні у контексті національної продовольчої безпеки / М.В. Зубець та ін. – К.: Аграр. наука, 2005. – 176 с.

Мисюк М.В. Лучик В.Е. Моделирование тенденций развития

регионального рынка продукции скотоводства на перспективу. В статье смоделированы тенденции развития рынка продукции скотоводства на перспективу, обоснованно определяющие факторы, которые предоставляют возможность развитию в перспективе рынка мясомолочной продукции и намечены приоритетные задания развития данного рынка, решение которых обеспечит получение соответствующих результатов.

Misyuk M., Luchik V. design of progress of regional market of products of cattle breeding trends is on prospect. In the article progress of market of products of the cattle breeding trends are modelled on a prospect, grounded determinatives, which give possibility development in the prospect of market of meat and milk products and foreground jobs of this market development, the decision of which will be provided by the receipt of the proper results are set.